

Обаянието Е. Т. А. Хофман / Faszination E. T. A. Hoffmann / Fascination: E. T. A. Hoffmann. [Сборник с доклади от Международен интердисциплинарен форум „Е. Т. А. Хофман в България“, 23 – 26.10.2019 г., Пловдив], състав.: С. Черпокова, София: НИОН „Аз-буки“, 2024, 423 с., ISBN 978-619-7667-69-1.

През 2019 г. бе отбелязана 200-годишнината от създаването на едно от най-значимите произведения в творчеството на Е. Т. А. Хофман – „Малкият Цахес, наречен Цинобър“. Този повод провокира и организирането на международен форум под наслов „Е. Т. А. Хофман в България“, който става част от многобройните събития в културния календар на Пловдив – Европейска столица на културата 2019.

Съвсем в духа на Хофман в деня на свети Яков, точно в 12.30 ч. на обяд, сред възрожденския дух на Старинен Пловдив е сложено началото на международната интердисциплинарна конференция „Е. Т. А. Хофман в България“. В нея със своите проучвания и наблюдения по темата взимат участие както български, така и чуждестранни учени и изследователи. Интерпретациите, анализите и изследванията върху Хофман и неговото творчество са разпределени тематично в седем бдения, в унисон с 12-те бдения на Хофмановата новела „Златната делва“. В рамките на форума, от 23 до 25 октомври 2019 г., са включени театрални и филмови интерпретации по приказните новели на немския романтик – двуезичният спектакъл „Хофман“ на театралната група „Метеор“ с режисьор Ани Васева, „Фантасмагории“ – филмирана постановка на Теди Москов, и филмът на Анри Кулев „Цахес“. Също така в Народната библиотека „Иван Вазов“ е представена изложба, посветена на инициативата.

Между две знакови годишнини (250 години от рождението на Е. Т. А. Хофман през 2022 г. и 200 години от смъртта му през 2026 г.) през 2024 г. е публикуван сборникът „Обаянието Е. Т. А. Хофман“¹. По подобие на самия форум той е оформен в седем тематични бдения, назовани: „Магията Хофман“, „Фантастични видения и интерпретации“, „Социокултурни (де/ре)конструкции“, „Литературни паралели“, „Еликсирите на двойника“, „Оптики на времената“ и „Извънлитературни употреби“.

¹ Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на Министерството на културата и със съдействието на Фонд „Научни изследвания“, договор № КП-06-МНФ/29 от 5.08.2019 г.

Първо бдение. „Магията Хофман“

В *Първо бдение* са включени два текста. Първият е на проф. Бернхард Шемел, озаглавен „Магическата пиеса „Малкият Цахес“ по Е. Т. А. Хофман“. Текстът насочва вниманието към една непопулярна интерпретация на „Малкият Цахес, наречен Цинобър“, а именно детската пиеса „Малкият Цахес“ от К. Талбург. Шемел представя последователно четирите картини на пиесата и паралелно с това отбелязва различията с оригинала, за да достигне до заключението, че основната цел на този „нов“ текст е да бъде пиеса за деца.

Д-р Кристина Шмитц, представител на Берлинската държавна библиотека, със своя текст „Архивът Е. Т. А. Хофман и порталът Е. Т. А. Хофман в Берлинската държавна библиотека. Цял един свят, посветен на изключителния творец на романтизма“ дава възможност на читателите да се запознаят с труда на Берлинската библиотека по събирането, каталогизирането и съхранението на Хофмановото творчество. Също така авторката представя и създадения електронен портал (<https://etahoffmann.staatsbibliothek-berlin.de>), където в отделни категории може да се открие информация за живота, творческия път и рецепцията на Хофман.

Второ бдение. „Фантастични видения и интерпретации“

Проф. Камелия Николова в „Театралните интерпретации на Теди Москов на „Малкият Цахес, наречен Цинобър“ на Е. Т. А. Хофман“ проследява както творческата биография на Теди Москов, така и времевата реализация на неговите „Фантасмагории“ по Е. Т. А. Хофман. Фокусът е насочен към последния вариант на представлението, поставен на сцена през 2004 г., което Камелия Николова определя като „спектакъл за цинизма на всички симулативни политически проекти и за затъването на хората в евтиното консуматорство и благополучие, което изключва креативния духовен човек“ (с. 51).

Вторият текст от *Второ бдение* е „Фантастичните видения на Хофман – предизвикателство към съвременната драматургия и театър“ от проф. Анна Топалджикова. Вниманието на авторката е насочено към двойствените образи и раздвоението, така характерни за героите на Хофман. Към анализа е привлечена и една „неафиширана връзка“ с един съвременен текст – „Арабски нощи“ от немския драматург Роланд Шимелпфениг.

Трето бдение. „Социокултурни (де/ре)конструкции“

Трето бдение включва три текста с автори доц. Димитър Камбуров, доц. Младен Влашки и доц. Дарин Тенев. В „Е. Т. Амадеус Хофман между Цахес и Цинобър: постромантическа публичност, култура на култа и постистина“ доц. Камбуров задава въпроса какво привлича вниманието на читателите и изследователите към уродливия Цинобър. Отговорът според него трябва да се търси в историческите прототипи от епохата, а именно Наполеон Бонапарт, Бетовен и не на последно място – в самия Хофман.

В „Странни срещи... в Прага и в София“ доц. Влашки ни запознава с новелата „Срещи на път“ от Ана Зегерс, която за първи път е публикувана в България през 1975 г. Поради политическите особености на времето на публикуване за значителна част от аудиторията имената на Кафка и Хофман, които Ана Зегерс въвежда, са по-скоро непознати. В своя текст доц. Влашки прилага и примери за несъответствие между оригинал и превод, с което доказва, че „рецептивните възможности в България (липса на коректни преводи, липса на критическа и изследователска рефлексия, непознаването на контекстите) през 1975 г. не позволяват разказът на Ана Зегерс „Среща на път“ да провокира прочит, който да се превърне в основа за дискусия относно похватите на „социалистическия реализъм“ (с. 116).

Статията на доц. Дарин Тенев „Хофман и котките на деконструкцията“ е насочена към френската рецепция и по-конкретно – към „най-внимателната читателка на Хофман“ – Сара Кофман, като чрез нейните изследвания се разглеждат отношенията между Романтизма и деконструкцията.

Четвърто бдение. „Литературни паралели“

В „Безпокойство на готическото родство: жанрова и естетическа разнородност в романа „Еликсирите на дявола“ от Е. Т. А. Хофман“ доц. Огнян Ковачев предлага съпоставителен анализ между „Монахът“ от Матю Г. Луис и Хофмановия роман „Еликсирите на дявола“. В основата на изследването на двата текста са словесният, фантастичният и визуалният код и „синтезийното им съчетаване“ (с. 158).

Както подсказва и заглавието – „Влиянията на тривиалната литература от XVIII и началото на XIX век в творчеството на Хофман“ – централна тема в изследването на гл. ас. д-р Иван Попов е т.нар. „ниска“ литература и доколко Е. Т. А. Хофман заимства идеи и принципи от нея, а също и безпричинното усложняване на изследванията върху тривиалните романи в опит да се открият по-дълбоки идеи. Към

анализа е включен и романът на Матю Г. Луис „Монахът“, представител на „ниската“ литература, който е съпоставен с романа на Е. Т. А. Хофман „Еликсирите на дявола“.

В „Литературни паралели: Е. Т. А. Хофман и английските романтици“ доц. Витана Костадинова предлага поглед към новелата на Хофман „Пясъчният човек“ в паралел с произведения на английски романтици. Статията съпоставя на различни нива Хофмановата новела с „Франкенщайн“ от Мери Шели, „Манфред“ от Байрон, „Ламия“ от Кийтс и др., като още в началото се изразява хипотезата, че „като използва специфични техники на разказване, в които гледните точки се менят, Хофман не избира отговори, а оставя на читателя да изтълкува художествената амбивалентност“ (с. 210).

Пето бдение. „Еликсирите на двойника“

В първия текст – „Рецепцията на „Еликсирите на дявола“ в превода на Панайот Чинков“, фокусът е върху влиянието на готическите романи и черния романтизъм върху творчеството на Е. Т. А. Хофман. Допускането, което е отправна точка за изследването, е, че „Хофмановият роман (1815/1816) е до такава степен пренапрегнат от иконографията на така наречения черен романтизъм, че може да се мисли като търсене на прага на ироничното пречупване, на игра с една трайно установена конвенция“ (с. 232). Текстът предлага и кратък преглед на преводаческата дейност на Панайот Чинков, както и анализ на превода в съпоставка с езика на оригинала.

В „DAS UNCHEIMLICHE, миметичните машини и грешното разпознаване“ доц. Камелия Спасова ни въвежда в значението и етимологията на *das Unheimliche*. За целта са приведени идеите на Зигмунд Фройд и Ернст Йенч по темата за зловещото и странното. Доц. Спасова включва и хипотезата на японския учен по роботика Масахиро Мори, според когото ужасът от антропоморфните машини е породен от тяхната прилика с човека.

В „Наблюдения върху раздвоението и двойничеството при Е. Т. А. Хофман и Кнут Хамсун“ докторант Илия Точев търси допирни точки между Хофман и Хамсун, изхождайки от откритите прилики между новелата „Пясъчният човек“ и романа „Мистерии“. В основата на статията, от една страна, е мотивът за раздвоението, така характерен за поетиката на Романтизма, но и „водеща характерна черта на Хамсуновия герой във всички негови превъплъщения“ (с. 277), от друга – двойничеството, което също присъства в творбите на разглежданите автори под една или друга форма.

Шесто бдение. „Оптики на времената“

Изследването на проф. Клео Протохристова „Означения на времето в творчеството на Е. Т. А. Хофман – идиосинক্রазии и подривност“ насочва към едно „неизследвано поле“ от Хофмановото творчество – „означенията на времето“. Специален акцент е поставен върху конкретизираните часове и дати, както и върху специфични религиозни празници, на които Хофман обръща така педантично своето внимание.

В статията „Златните времена в „Златната делва“. Граматически бележки“ гл. ас. д-р Ласка Ласкова описва морфосинтактичните търсения в произведенията на Хофман чрез платформата за анотации INCERTION. Целта на изследването е да се открие дали авторът на „Златната делва“ използва „различни граматически техники, когато описва взаимодействието между двата свята“ (с. 309), представени в новелата.

Текстът на доц. Мария Ендрева „Ретротопията като идеологически инструмент на Романтизма в „Малкия Цахес, наречен Цинобър“ на Е. Т. А. Хофман“ съпоставя обръщането към идеализираното минало при романтиците и съвременния свят с уговорката, че „двете явления обслужват различни идеологии“ (с. 324). За целта се проверява тезата на представителя на марксистическата школа Дьорд Лукач относно отношението на романтиците към отминалите времена, в частност – към Средновековието.

В „Техники на проглеждането“. Наблюдения върху наративите и теоретичните измерения на „оптиката“ при Хофман и Музил („Ъгловият прозорец“ и „Триедер“)“ доц. Елица Дубарова съпоставя два текста от две различни епохи, обединяващи се в общата „корелация болест – здраве“. Болният Хофманов герой, гледащ театъра на живота със своя лорнет, и героят на Музил, наблюдаващ света с триедер, са в центъра на изследването, целящо да обсъди бинокулярната техника като своеобразен „медиум“ на въображението“ (с. 351).

Седмо бдение. „Извънлитературни употреби“

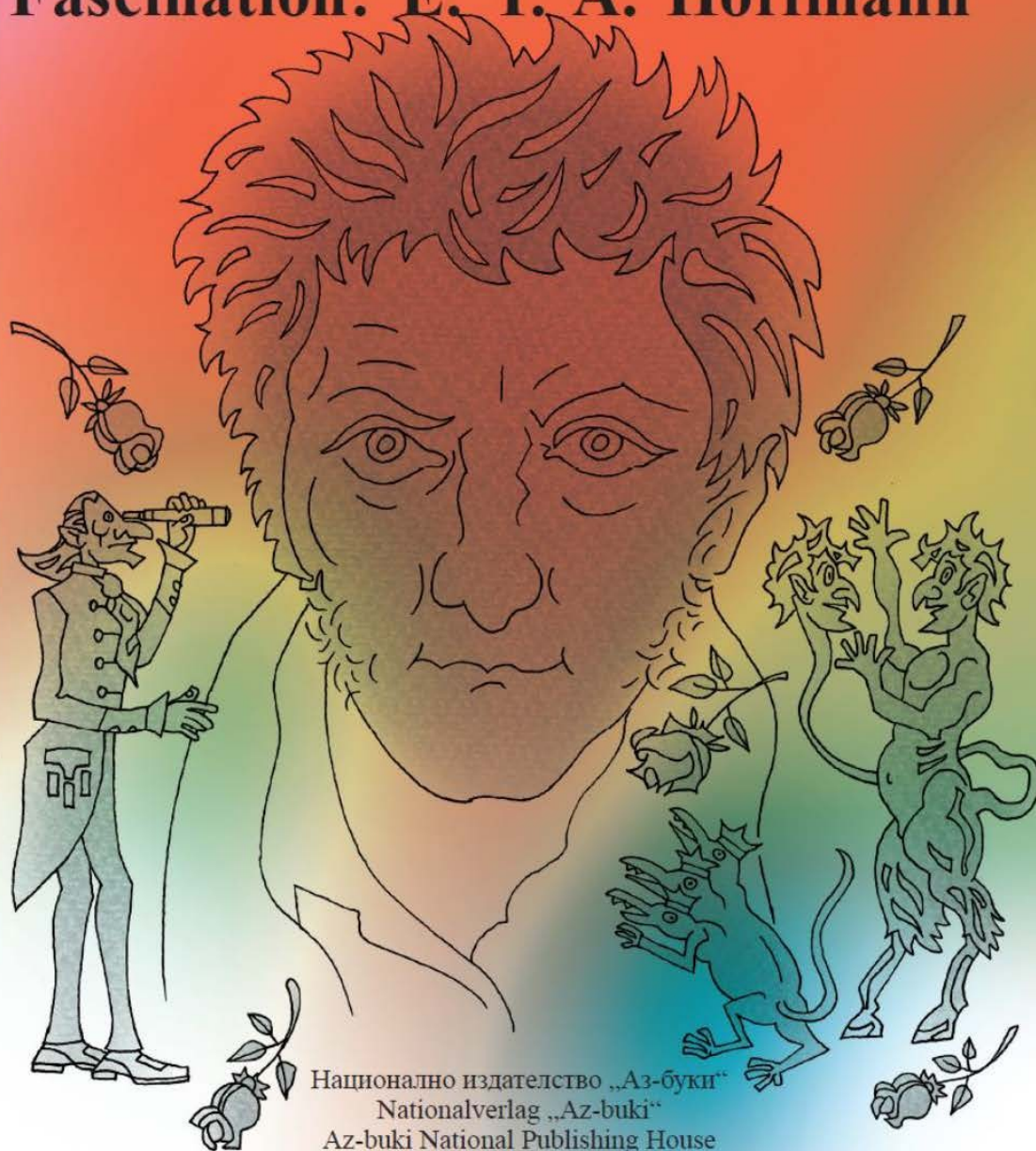
Текстът на доц. Светла Черпокова „Малкият Цахес, наречен Цинобър“ – извънлитературни употреби в България (1989 – 2010)“ дава възможност на читателя да се запознае с театрални и филмови интерпретации по Хофманови текстове. За периода от 1989 до 2010 г. те са шест, като всички стъпват върху новелата „Малкият Цахес, наречен Цинобър“. „Защо точно Цахес?“ е въпросът, който намира своя отговор в проучването на доц. Черпокова.

„Международният научен интердисциплинарен форум „Ернст Теодор Амадеус Хофман в България“ в контекста на културната политика и „Пловдив – Европейска столица на културата 2019“ от докторант Илиана Елдърва е финалният текст в сборника. Той предлага обобщен поглед върху свършеното по време на форума, а също и коментира значението и мястото му на литературноизследователската карта на България в „съзвучие с идеята за многовековното културно общуване между народите“ (с. 401).

Сборникът „Обаянието Е. Т. А. Хофман“ представя един пъстър калейдоскоп от тълкувания на приказните новели на Е. Т. А. Хофман. Той доказва, че дори 200 години след тяхното създаване те намират своята публика сред читателите и изследователите. В разнообразните изследвания, включени в сборника, Хофман е съпоставян с автори, живели десетки години след него, текстовете му стават част от необятната интернет мрежа, думите му, писани преди повече от два века, са подложени на анализ чрез компютърни алгоритми, а роботите, които така занимават фантазията му, се оказват реални в нашата действителност. Всичко това показва колко актуален е Е. Т. А. Хофман и днес. И макар да става ясно колко оскъдна е рецепцията на твореца и произведенията му в България, то несъмнено издаването на сборника „Обаянието Е. Т. А. Хофман“ е една съществена крачка в запълването на този пропуск.

Таня Бедаваджиев

Обаянието Е. Т. А. Хофман
Faszination E. T. A. Hoffmann
Fascination: E. T. A. Hoffmann

Проф. Амелия Личева: „Сборникът „Обаянието Хофман“, със своя интеркултурен и междусемиотичен заряд, прибавя българската гледна точка в световния оборот на хофманознанието и е ключов принос за конвертируемостта на българската хуманитаристика“.

Prof. Amelia Licheva: „Faszination E.T.A. Hoffmann“, mit seinem interkulturellen und intersemiotischen Gehalt, bereichert die globale Forschung zum Autor um die bulgarische Perspektive und stellt einen entscheidenden Beitrag zur internationalen Anerkennung der bulgarischen Geisteswissenschaften dar“.

Prof. Amelia Licheva: “The *Fascination: Hoffmann*” collection, with its intercultural and intersemiotic charge, adds the Bulgarian point of view to the world circulation of Hoffmann studies and is a key contribution to the convertibility of Bulgarian humanities”.

**Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“**

**НАУЧНИ ТРУДОВЕ
том 62, кн. 1, сб. В, 2024**

Филология

Коректор: Гергана Иванова

Предпечатна подготовка: Гергана Георгиева

Печат и подвързия: Пловдивско университетско издателство

Пловдив, 2025

ISSN 0861-0029